

พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ สมัยศรีวิชัยหรือหริภุญชัย ในพิพิธภัณฑสถานเมืองโบราณ

ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

ในพิพิธภัณฑสถานเมืองโบราณมีพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ทรงเครื่อง
ยืนสูง ๘๗ เซนติเมตรอยู่องค์หนึ่ง (รูปที่ ๑) น่าสนใจที่จะพิจารณา
ว่าสมควรจัดอยู่ในสกุลช่างใด พระพุทธรูปองค์นี้ทรงมงกุฎแบบ
ที่เราเรียกกันว่าทรงเทริด คือเป็นแผ่นสามเหลี่ยมใหญ่ ๓ แผ่น
และมีแผ่นสามเหลี่ยมเล็ก ๒ แผ่นแซม มีลวดลายคล้ายชายผ้าผูก
เป็นปมอยู่ทั้งสองข้างเหนือใบพระกรรณ ลักษณะมงกุฎแบบนี้
เป็นอิทธิพลของศิลปะสมัยปาละทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของ
ประเทศอินเดีย (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๖) อย่างเห็นได้ชัด
คุณลักษณะที่เป็นลักษณะของศิลปะอินเดียสมัยปาละอีกเช่นเดียวกันคือ
มีรูปร่างยาวปลายงอนออกทั้งสองข้างเหนือพระอังสา พระพักตร์
ยังคงมีลักษณะคล้ายแบบอินเดียพอใช้ และมีพระอุณาโลมเป็น
วงกลมอยู่เหนือพระนลาฏ กรองจีวรห่มคลุม กรองศอกมีลักษณะ
ของศิลปะขอมสมัยนครวัด (ราว พ.ศ. ๑๖๕๐-๑๗๐๐) และสมัย
บาฮาน (ราว พ.ศ. ๑๗๐๐-๑๗๕๐) เข้ามาปะปนก็มีตัวห้ามกรองศอก
อยู่ตรงกลางและมีอุบะสั้น ๆ ห้อยอยู่ข้างล่างโดยรอบ ขอบสบง
เหนือพระอุทราวัดเป็นลวดลายและสายรัดพระองค์หรือรัดประคด
ก็หล่อเลียนแบบเครื่องเพชรพลอยอีก มีจับขอบสบงอยู่ตรงกลาง
หว่างหน้าพระขงฆ์ ลวดลายของขอบจีวรเบื้องล่างก็แสดงให้เห็น
ถึงอิทธิพลของศิลปะอินเดียสมัยปาละอีกคืออวตเป็นลวดลาย พระ
หัตถ์ขวาตั้งขึ้นแสดงปางประทานอภัยและพระหัตถ์ซ้ายห้อยลง
แสดงปางประทานพร มีวงกลมซึ่งคงกลายมาจากธรรมจักร อยู่
เหนือฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองข้าง เมื่อพระพุทธรูปองค์นี้มีลักษณะของ
ศิลปะต่าง ๆ หลายแบบปะปนกันอยู่เช่นนี้ และค้นพบในประเทศไทย
ไทย จึงน่าพิจารณาว่าสมควรจะจัดอยู่ในศิลปะสมัยใด

เมื่อข้าพเจ้าได้เขียนถึงพระพุทธรูปองค์นี้ในหนังสือเล่ม
เล็กๆชื่อ ศิลปวัตถุชิ้นเอกของเอกชน (Masterpieces from
Private Collections) เป็นภาษาอังกฤษตีพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓
ข้าพเจ้าเสนอว่าควรจัดอยู่ในศิลปะสมัยลพบุรี โดยมีอิทธิพลของ
ศิลปะอินเดียสมัยปาละเข้ามาปะปน บัดนี้ข้าพเจ้ามีความเห็น
เปลี่ยนแปลงไป จึงขอนำมากล่าวแสดงไว้ในที่นี้ อนึ่งใคร่ขอ
กล่าวไว้ด้วยว่าที่ใช้คำว่าศิลปะสมัยศรีวิชัยในที่นี้ด้วย ก็เพราะเหตุ
ว่ามีผู้บางท่านกล่าวว่าควรจัดอยู่ในศิลปะสมัยศรีวิชัยทางภาคใต้
ของประเทศไทย (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๕)

อิทธิพลของศิลปะอินเดียสมัยปาละที่มีอยู่แก่พระพุทธรูปองค์
นี้นั้นไม่มีที่น่าสงสัย ศิลปะอินเดียสมัยปาละเจริญขึ้นในแคว้น
พินาร์และเบงกอลทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย
เป็นศิลปะที่สำคัญในพุทธศาสนาเถรวาทและมิมหาววิทยาลัย
นาลันทาเป็นจุดศูนย์กลางที่สำคัญ มีพระภิกษุสงฆ์ต่างชาติ เช่น
ชาวจีนและอินโดนีเซียไปเล่าเรียนที่นั่น ทางที่ศิลปะอินเดียสมัย
ปาละจะแพร่เข้ามาในประเทศไทยได้นั้นมีอยู่ ๔ ทางคือ

๑. แผลเข้ามาโดยตรงกับชาวอินเดียที่เดินทางเข้ามา ทางนี้ก็
มีบ้างแต่น้อยและไม่ได้ก่อให้เกิดสกุลช่างที่สำคัญขึ้นภายใน
ประเทศไทย ถ้าจะมีก็คงมีอยู่เป็นแบบประติมากรรมอินเดียแท้
ซึ่งได้ค้นพบบ้างแต่ก็มีน้อย

๒. แผลเข้ามาโดยผ่านทางหมู่เกาะอินโดนีเซีย ทางนี้มีมาก
และก่อให้เกิดสกุลช่างที่สำคัญขึ้นทางภาคใต้ของประเทศไทยคือ
ที่เราเรียกกันว่าศิลปะศรีวิชัย หมู่เกาะอินโดนีเซียมีการติดต่อกับ

มหาวิทยาลัยนาลันทามาก ดั่งมีจารึกปรากฏอยู่ที่มหาวิทยาลัยนั้นว่าพระเจ้าพาลบุตรผู้ซึ่งทรงเป็นพระราชานในราชวงศ์ไศเลนทรองค์แรกแห่งอาณาจักรศรีวิชัย ได้ทรงสร้างวัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยนาลันทา และพระเจ้าเทวปาละซึ่งครองราชย์อยู่ที่แคว้นเบงกอลในประเทศอินเดียมา ๓๕ ปี คือในราว พ.ศ. ๑๔๐๕ ก็ได้ทรงอภิศหมู่บ้านหลายแห่งถวายแด่วัดนี้ สำหรับศิลปะที่เราเรียกกันว่าศิลปะสมัยศรีวิชัยและค้นพบทางภาคใต้ของประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงกับศิลปะชาวภาคกลางซึ่งก็ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะปาละเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามถ้าเราลองไปค้นศิลปะชาวในหนังสือที่สำคัญเกี่ยวกับศิลปะชาว ๒ เล่ม คือหนังสือเรื่องศิลปะอินโดนีเซียสมัยโบราณ (Ancient Indonesian Art) ของนายเบอร์เนต เคมเปอร์ (A.J. Bernet Kempers) ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ มีรูปภาพ ๓๕๓ รูป และหนังสือเรื่องศิลปะอินโดนีเซียสมัยโบราณเกี่ยวกับศิลปะชาวภาคกลางและภาคตะวันออก (Ancient Indonesian Art of the Central and Eastern Javanese Periods) ของนายชาน ฟอนเตน (Jan Fontein) นายโซกโมโน (R. Soekmono) และนางสัตยาวัตี สุไลมาน (Satyawati Suleiman) ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ มีรูปภาพ ๑๑๑ รูป ก็จะเห็นว่าไม่มีประติมากรรมในศิลปะชาวสุมาตราที่สวมมงกุฎแบบปาละเช่นนั้น เพราะประติมากรรมชาวสุมาตราบ่งหน้าเกล้าหมเป็นมวยสูงอยู่เหนือศีรษะและมีชายผมห้อยยาวลงมาประจบสำหรับกรองศอกที่มอประชันๆ ห้อยประดับอยู่เบื้องล่างซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของศิลปะขอม รวมทั้งคัมภีร์แบบปาละ ก็ไม่เคยปรากฏในศิลปะชาวเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าไม่ควรจัดพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ทรงเครื่องของพิพิธภัณฑสถานเมืองโบราณองค์นี้ไว้ในศิลปะสมัยศรีวิชัย

๓. ผ่านเข้ามาทางศิลปะขอม เมื่อมหาวิทยาลัยนาลันทากวักมูสลิมทำลายลงในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ อาจมีพวกพระสงฆ์แตกกลานชานเช่นเข้ามาอยู่ในอาณาจักรขอมได้บ้าง เพราะในขณะนั้นอาณาจักรขอมสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ก็นับถือพุทธศาสนาเถรวาทเช่นเดียวกัน ในศิลปะขอมสมัยชานจึงมีพระพุทธรูปปางองค์ที่ครองจีวรแบบปาละคือชายได้ชายจีวรสั้นเหนือพระองค์ชายจะมีขอบจีวรพาดตลอดไปผ่านข้อพระหัตถ์และพระโสณ (ตะโพก) ชาย อย่างไรก็ตามมงกุฎแบบปาละก็ยังไม่ปรากฏในศิลปะขอมสมัยชาน กลับไปปรากฏแก่รูปเทพธิดาในศิลปะขอมสมัยหลังชานราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าพระพุทธรูปทรงเครื่องสัมฤทธิ์ในพิพิธภัณฑสถานเมืองโบราณองค์นี้แม้จะทรงกรองศอกแบบขอมก็จริง แต่ก็ไม่น่าจะจัดว่าได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะขอมโดยตรง

๔. มืดทางหนึ่งซึ่งศิลปะอินเดียสมัยปาละอาจแผ่เข้ามายังประเทศไทยได้ คือผ่านทางเมืองพุกามในประเทศพม่าเข้ามายังภาคเหนือของประเทศไทย ทางนี้เรายังมิได้ค้นคว้ากันมากนักใน

ประเทศไทย แต่ตัวอย่างก็มีอยู่ ถ้าตรวจดูในหนังสือเรื่องประเทศพม่าสมัยโบราณ-เมืองพุกามรุ่นแรก (Old Burma-Early Pagan) ของนายลูซ (Gordon H. Luce) เล่ม ๓ ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ ก็จะเห็นว่ามงกุฎแบบปาละนั้นมีอยู่มาก เช่นในภาพวาดที่วัดอเบยตนะ (Abeyadana Temple) ภาพสลักศิลาเรื่องพุทธประวัติในอนันตเจดีย์หรือซงในหนังสืออนันตเจดีย์ (รูปที่ ๒๘๐ C, ๒๘๑ D, ๒๘๒ D, ๓๑๓ B) ภาพไม้สลักที่หพยัตสะเวกู (Hpyatsa Shwegu รูปที่ ๓๖๐ A) ภาพสลักพุทธประวัติ ๘ ปางที่ชเวซิกอน (Shwezigon รูปที่ ๔๐๐) ภาพไม้สลักพระโพธิสัตว์น ๖ องค์ (รูปที่ ๔๒๑ b) และภาพสัมฤทธิ์พระพุทธรูปทรงเครื่องปางประธานอภัย (รูปที่ ๔๓๕ a) ดังนั้นเป็นต้นศิลปะพม่าที่เมืองพุกามนั้นเจริญรุ่งเรือง ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ สำหรับปางที่พระหัตถ์ขวาทรงแสดงปางประธานอภัยและพระหัตถ์ซ้ายแสดงปางประธานพรคังในพระพุทธรูปเมืองโบราณองค์นี้นั้นในประเทศอินเดียไม่ปรากฏ ที่เมืองพุกามในประเทศพม่ามีที่คล้ายคลึงกันแต่ไม่เหมือนกันทีเดียว เช่นพระพุทธรูปยืนสัมฤทธิ์ที่ชเวซิกอน พระหัตถ์ขวายกขึ้นแสดงปางประธานอภัย

พระหัตถ์ซ้ายทอดลงแต่นวพระหัตถ์งอขึ้นเพื่อรองรับชายจีวร (รูปที่ ๑๑๓ ในหนังสือประเทศพม่าสมัยโบราณ-เมืองพุกามรุ่นแรก เล่ม ๓) อย่างไรก็ตามปางนี้มีอยู่ในศิลปะจีนเช่นพระพุทธรูปยืนที่ถายูนกวางหรือยงกิงถาที่ ๖ ในแคว้นชานสี ประเทศจีน อยุ่ระหว่าง พ.ศ. ๑๐๐๐-๑๐๕๐ ด้วยเหตุนี้จึงอาจผ่านประเทศพม่าเข้ามายังทางภาคเหนือของประเทศไทยได้

ทางภาคเหนือของประเทศไทย ในสมัยศรีวิชัยก็ได้ค้นพบพระพุทธรูปแบบดังกล่าวแต่เป็นพระพิมพ์สัมฤทธิ์นูน ๕ องค์ที่เวียงท่ากาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (รูปที่ ๒) พระพิมพ์เหล่านี้สูงตั้งแต่ ๓๔-๓๘ ซม. ทรงมงกุฎ กุณฑล กรองศอกเช่นเดียวกับพระพุทธรูปทรงเครื่องสัมฤทธิ์ในพิพิธภัณฑสถานเมืองโบราณ ผิดกันแต่พระหัตถ์ที่แสดงปางทรงแสดงธรรมนั้นเป็นข้างขวาบ้าง ข้างซ้ายบ้าง และพระกรอกข้างหนึ่งทอดยาวลงไปแนบกับพระองค์ขอบจีวรเบื้องล่างก็วาดเป็นลวดลายเช่นเดียวกัน พระพิมพ์สัมฤทธิ์นูนเหล่านี้อยู่ในศิลปะสมัยศรีวิชัยโดยไม่ต้องสงสัย ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอเสนอว่าพระพุทธรูปทรงเครื่องสัมฤทธิ์ในพิพิธภัณฑสถานเมืองโบราณก็อยู่ในศิลปะศรีวิชัยด้วย บัดนี้คงเหลือแต่ที่เราสมควรที่จะกำหนดอายุว่าหล่อขึ้นเมื่อใด

การกำหนดอายุของพระพุทธรูปทรงเครื่องสัมฤทธิ์องค์นี้ไม่ยากนัก ทั้งนี้เพราะเราทราบกันแล้วว่าอิทธิพลของศิลปะขอมได้แผ่เข้ามายังภาคกลางของประเทศไทยในสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ คือในศิลปะขอมสมัยบาปวนตอนต้น ราวระหว่าง พ.ศ. ๑๕๕๐-๑๖๐๐ และเมืองละโว้หรือลพบุรี ในขณะนั้นซึ่งได้ค้นพบจารึกของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ก็ได้มีการติดต่อเกี่ยวข้องกับอาณาจักรศรีวิชัยด้วย หลักฐานอีกประการหนึ่งก็คือพระ-

พุทธรูปดินเผาและปูนปั้นในซุ้มของเจดีย์สเหลี่ยมและแปดเหลี่ยม
 ทั่วทุกภูมิภาคหรือจามเทวน ๓ จังหวัดลำพูน ซึ่งก็เป็นราชธานีของอา-
 ณาจักรหริภุญชัยนั่นเอง ใกล้กับเจดีย์สเหลี่ยมได้ค้นพบจารึกภาษา
 บาลีและภาษามอญ ๒ หลักของพระเจ้าสุทโธทนะ มัศักราชซึ่ง
 ศาสตราจารย์เชเดส์กล่าวไว้ ตรงกับ พ.ศ. ๑๗๕๖, ๑๗๖๑ และ
 ๑๗๖๒ ตามลำดับ จารึกนี้กล่าวด้วยว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ปฏิสัง-
 ขรณ์เจดีย์สเหลี่ยมนี้ พระพุทธรูปปูนปั้นและดินเผาในซุ้มเจดีย์
 ดังกล่าวแม้ยังคงร่องจัวร์ตามแบบทวารวดีและเครื่องแต่งพระ-
 พักตร์ยังคงเป็นตามแบบทวารวดีอยู่ แต่ก็มีอิทธิพลของศิลปะขอม
 เข้ามาปะปนแล้วคือพระพักตร์ค่อนข้างจะเป็นสี่เหลี่ยม มีพระ
 ศกประเกอบ ด้วยเหตุนี้เราจึงอาจจะกำหนดอายุของพระพุทธรูป
 เหล่านี้ได้ว่าอยู่ในราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๔ สำหรับพระพุทธรูป
 ทรงเครื่องสัมฤทธิ์ในพิพิธภัณฑสถานเมืองโบราณและพระพิมพ์สัมฤทธิ์
 นูนต่ำเวียงท่ากาน จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากสวมสร้อยคอที่แสดง
 ถึงอิทธิพลของศิลปะขอมสมัยนครวัด (ราว พ.ศ. ๑๖๕๐-๑๗๐๐)
 และบาซัน (ราว พ.ศ. ๑๗๐๐-๑๗๕๐) จึงอาจจะกำหนดอายุอยู่ใน
 พุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ นี้ได้อีกเช่นเดียวกัน

อนึ่งคุณมานิต วัลลิโกดม ได้กรุณาแจ้งให้ผู้เขียนทราบว่า
 พระพุทธรูปทรงเครื่องสัมฤทธิ์ในพิพิธภัณฑสถานเมืองโบราณองค์นี้ค้น
 พบที่อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ขอนถาเราได้อ่านบทความ
 เรื่องความคิดคำนึงเกี่ยวกับศิลปะอุทองและศิลปะหริภุญชัย (Reflex-
 ions sur l' Ecole d' U Thong et l' art de Haripunjaya)
 ของศาสตราจารย์บวสเชอลีย์ (Jean Boisselier) ซึ่งตีพิมพ์ใน
 หนังสือศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย กรมศิลปากรจัดพิมพ์
 เเนองในงานฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัน
 ที่ ๑๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๑ แล้ว ก็จะเห็นว่าไม่น่าแปลก
 ประหลาดใจอันใด ในบทความเรื่องนศาสตราจารย์บวสเชอลีย์
 ได้กำหนดแบ่งอายุของพระพุทธรูปสมัยอุทองไว้เป็น ๓ ยุค คือยุค
 แรกแสดงถึงอิทธิพลผสมกันระหว่างศิลปะทวารวดีและลพบุรีราว
 ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๐๐-๑๘๕๐ ยุคที่ ๒ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกลุ่มแรก
 แต่มีรัศมีเป็นเปลว อายุตั้งแต่ราว พ.ศ. ๑๘๕๐-๑๙๒๐ และยุคที่
 ๓ ซึ่งได้รับอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยตั้งแต่ว่า พ.ศ. ๑๙๒๐-๒๐๐๐
 แม้ว่าข้าพเจ้าจะไม่เห็นด้วยนักกับการกำหนดอายุของศิลปะสมัย
 อุทองของศาสตราจารย์บวสเชอลีย์ เพราะข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะเริ่ม

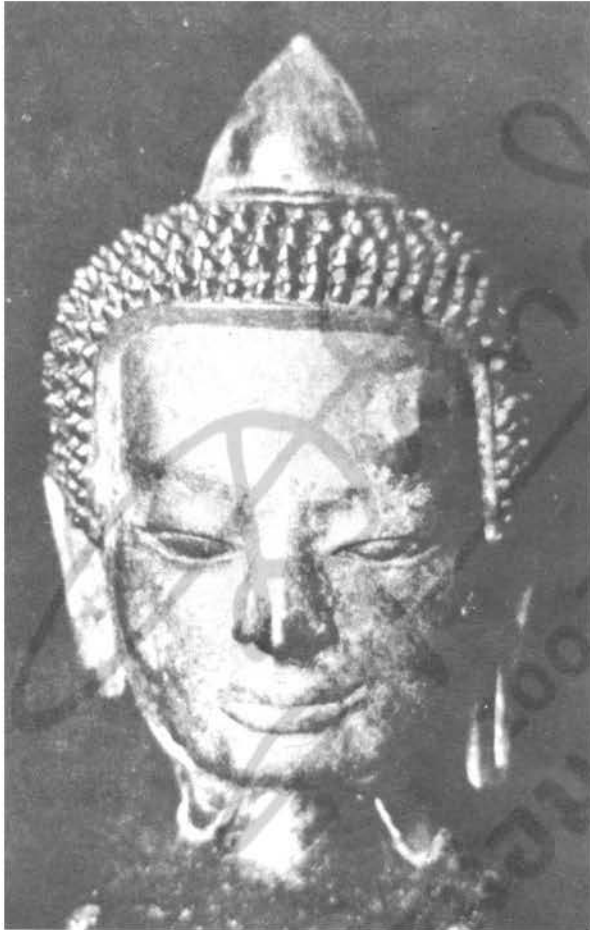

รูปที่ ๒ พระพิมพ์นูนสัมฤทธิ์ สูงระหว่าง ๓๔-๓๘ ซม. พบที่
 เวียงท่ากาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ศิลปะสมัย
 หริภุญชัยตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ วัดท่ากาน
 อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

Fig. 2 Bronze repousse Buddhist votive tablets. Ht.
 34-39 cm. Found at Wiang Ta Kan, Chiangmai.
 Late Haripunjaya style. 13th-14th century A.D. Wat
 Ta Kan, Amphoe San Pa Tong, Chiangmai.

ซำเกินไปและแต่ละยุคก็กำหนดให้มอายุสั้นเกินไป อย่างไรก็ตามศาสตราจารย์บวสเชอล์เช็ก ได้กล่าวถึงกำเนิดของศิลปะทองยุคที่ ๑ ไว้ที่น่าสนใจ คือท่านได้กล่าวถึงพระพุทธรูปสัมฤทธิ์สมัยทองยุคที่ ๑ หมู่หนึ่งซึ่งค้นพบที่จังหวัดสุพรรณบุรี และปัจจุบันมีอยู่ที่เศียรหนึ่งรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อำเภอกอทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นเศียรท่อนข้างกว้าง สูง ๒๖ ซม. พระเนตรมีลักษณะแหลมยาว มีไรพระศก ขมวดพระเกศาเป็นขนาดเล็กแหลม แต่พระเกตุมาลา (อชณิยะ) เหนือพระเศียรและรัศมีรวมกันเป็นรูปกรวยเรียบ ไม่มีขมวดพระเกศาประดับ (รูปที่ ๓) อีกร่องค่องหนึ่งซึ่งเป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ยืนและเคยอยู่ในพิพิธภัณฑสถานของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศที่กรุงฮานอย ประเทศ

เวียดนาม ก็มีลักษณะพระเศียรเช่นเดียวกัน พระพุทธรูปองค์นี้มีลักษณะแปลกประหลาดคือไม่มีไรพระศกอยู่ทางด้านหน้า แต่กลับไปมีทางด้านข้างเหนือใบพระกรรณ พระหัตถ์ขวาทรงแสดงปางประทานอภัย พระหัตถ์ซ้ายทอดลงไปตามพระองค์หรืออาจแสดงปางประทานพรก็ได้ (รูปที่ ๔) ยังมีอีกร่องค่องหนึ่งซึ่งเป็นที่ ๓ อยู่ในพิพิธภัณฑสถานส่วนพระองค์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร พระเศียรเป็นเช่นเดียวกัน พระหัตถ์ขวาทรงแสดงปางประทานอภัยทั้งสองข้างซึ่งคงได้รับอิทธิพลสืบเนื่องมาจากศิลปะสมัยทวารวดี คาดสายรัดอกที่เลียนแบบเครื่องเพชรพลอยและมีลวดลายอยู่บนจีบสบงทางด้านหน้าตามแบบศิลปะสมัยลพบุรี อย่างไรก็ตามก็มีข้อสงสัยบางข้ออยู่ภายใต้เข็มขัดและ

รูปที่ ๓ เศียรพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ สูง ๒๖ ซม. พบที่จังหวัดสุพรรณบุรี ศิลปะสมัยทองยุคที่ ๑ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ (?) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อำเภอกอทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

รูปที่ ๔ พระพุทธรูปยืนปางประทานอภัย สัมฤทธิ์ (ไรพระศกอยู่ทางด้านหลังของพระเศียร) ศิลปะสมัยทองยุคที่ ๑ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ (?) เคยอยู่ในพิพิธภัณฑสถานของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศ เมืองฮานอย ประเทศเวียดนาม

Fig. 3 Bronze Buddha head. Ht. 26 cm. Found at Supanburi. First period of U-tong style. 14th century A.D. (?). National Museum, U-tong, Supanburi.

Fig. 4 Standing Buddha in the attitude of dispelling fear. Bronze. First period of U-tong style. 14th century A.D. (?). Formerly in the collection of Ecole Francaise d' Extrême-Orient, Hanoi.

จับคานหน้าของสรวงเป็นพิเศษ (รูปที่ ๕) ศาสตราจารย์บวสเชอ-
ลียังตั้งข้อสังเกตด้วยว่าพระพุทธรูปเหล่านี้มีขอบสรวงเหนือบน
พระองค์นั้นเป็นลักษณะมาทงนิน สำหรับพระเศียรของพระพุทธร-
รูปแบบนี้ซึ่งมีไรพระศก ขมวดพระเกศาเล็ก พระเกตุมาลาและ
รัศมีเป็นรูปกรวยไม่มีขมวดพระเกศาประดับนั้น ศาสตราจารย์
บวสเชอได้ยกกล่าวว่ามีอยู่อีกเพียงแห่งเดียวคือพระพุทธรูปปูนปั้น
และดินเผาสมัยทวารวดีตอนปลายโดยเฉพาะที่เจดีย์สเหลี่ยมและ
แปดเหลี่ยม วัดกู่กู่หรือจามเทวี จังหวัดลำพูน

เรื่องน้าพเจ้าได้ขอให้คุณสมจิต เรืองคณะ หัวหน้าหน่วย
ศิลปากรที่ ๔ จังหวัดเชียงใหม่ช่วยตรวจสอบ คุณสมจิตได้กรุณา

มีจดหมายตอบมาดังนี้

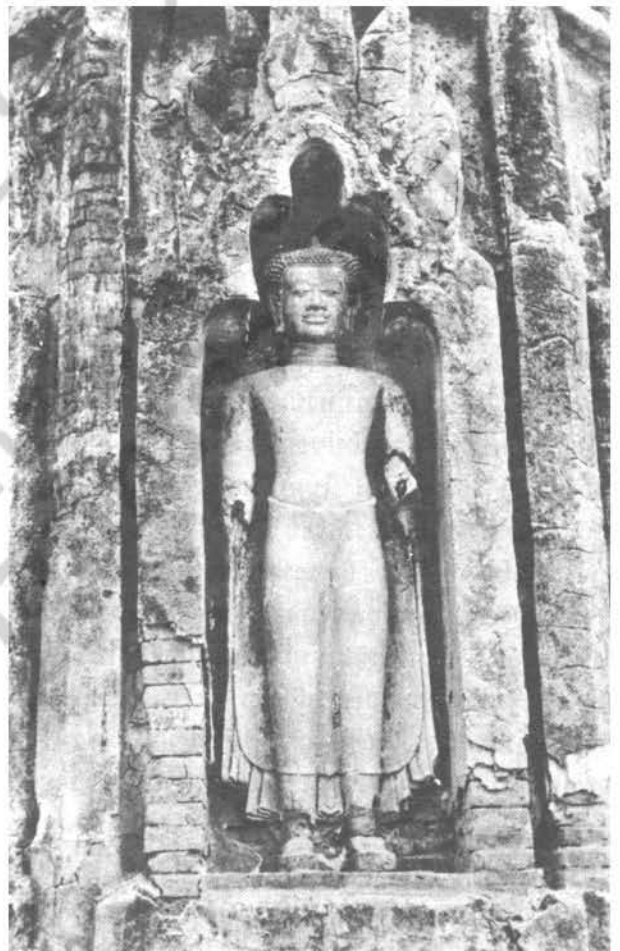
“๑. พระพุทธรูปปูนปั้นประทับยืนในซุ้มเจดีย์สเหลี่ยมมีบาง
ซุ้มวัสดุทำด้วยปูนปั้นทั้งองค์และมีบางซุ้มเฉพาะพระเศียรเป็น
ดินเผา มีข้อแตกต่างคือรัศมีเป็นบัวตูมปลายแหลมเรียบไม่มี
ขมวดพระเกศาประดับ ส่วนพระพุทธรูปปูนปั้นทั้งองค์พระเศียรมี
ขมวดพระเกศาเล็กกลม

๒. พระพุทธรูปปูนปั้นในซุ้มเจดีย์แปดเหลี่ยมแบ่งเป็นสอง
ตอน ตอนล่างเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นยืน พระเศียรเป็นดินเผา
รัศมีบัวตูมปลายแหลมเรียบไม่มีขมวดพระเกศาประดับ (รูปที่ ๖)
ส่วนตอนบนพระพุทธรูปปูนปั้นทั้งองค์ประทับนั่ง ไม่มีไรพระศก
พระโมลีประดับด้วยพระเกศา”

รูปที่ ๕ พระพุทธรูปยืนทรงเครื่องปางห้ามสมุทร (ประธานอภักดิ์
สองพระหัตถ์) สมัยทวารวดี ศิลปสมัยทวารวดี ๑ ราวพุทธศ-
ตวรรษที่ ๑๘ (?) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระเจ้-
วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร

Fig. 5 Standing crowned Buddha in the attitude of
calming the ocean (dispelling fear with both hands).
Bronze. First period of U-tong style. 14th century
A.D. (?). Private collection of H.R.H. Prince Chalermopol
Dighamvara.

รูปที่ ๖ พระพุทธรูปยืน ปูนปั้น เฉพาะพระเศียรเป็นดินเผา ศิลป
สมัยทวารวดีตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ในซุ้มเจดีย์
แปดเหลี่ยม วัดกู่กู่หรือจามเทวี จังหวัดลำพูน

Fig. 6 Standing Buddha with the body in stucco and
the head in terracotta. Late Haripunjaya style. Early
13th century A.D. In a niche of an octagonal stupa
at Wat Kukut or Chamdevi, Lampun.

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

ด้วยเหตุนี้เราจึงอาจสันนิษฐานได้ว่าดินเผาหนักเป็นวัสดุที่ใช้มาก่อน ส่วนปูนปั้นเป็นของที่มาซ่อมเพิ่มเติมในภายหลัง ยกเว้นบางองค์ที่พระองค์ปั้นด้วยปูนและพระเศียรทำด้วยดินเผา มาแต่แรก ที่เป็นดินเผาหนักคงตกอยู่ในรัชกาลของพระเจ้าสุทโธทนะที่ ๑ หรือราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นั่นเอง ที่เป็นเช่นนี้เพราะมีอิทธิพลของศิลปะขอมเข้ามาปะปนแล้ว คงจะเป็นด้วยเหตุนี้ที่ก่อให้เกิดศาสตราจารย์บวสเชอลิเย่ย์กำหนดอายุของพระพุทธรูปสมัยอุททองยุคที่ ๑ ไว้ในต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าคิดว่าแม่อาจเป็นจริงสำหรับหมื่นค้อหมื่นทมิโรพระศก ขมวดพระเกศาเล็ก พระเศียรและรัศมีรวมกันเป็นรูปกรวยไม่มีขมวดพระเศียรกลม แต่หมื่นอื่นๆ อาจจัดอยู่ในศิลปะอุททองยุคที่ ๑ เช่นเดียวกันอาจมีอายุเก่ากว่าก็ได้ ศาสตราจารย์บวสเชอลิเย่ย์ชี้ให้เห็นอีกว่าพระพุทธรูปในขุมเจดีย์สเหลียม และแปดเหลี่ยมทั่ววัดถูกขุดขึ้นก่อนที่พระองค์จะเป็นเสนาบดีออกมาเช่นเดียวกัน

ศาสตราจารย์บวสเชอลิเย่ย์ได้อ้างเอกสารมาสนับสนุนการเกี่ยวพันระหว่างศิลปะสมัยทวารวดีและอุททองอีกว่า จากตำนานโดยเฉพาะเรื่องจามเทวีวงศ์ ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ในรัชกาลของพระเจ้าอภัยราชหรืออาทิตย์ราช การที่กองทัพทวารวดียกพลมารบกับกองทัพขอมที่เมืองละโว้หรือลพบุรี รวมทั้งการต่อสู้กับกองทัพเมืองละโว้ที่ยกขึ้นไป การตั้งกัมพูชาคมที่เมืองทวารวดี และการเป็นไมตรีกันทั้งสองเมืองอาจแสดงให้เห็นถึงการที่อิทธิพลของศิลปะขอมหรือลพบุรีขึ้นไปเผยแพร่ยังเมืองลำพูนได้ นอกจากนี้ ในต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ภายหลังที่พ่อขุนมิ่งราชทรงยึดเมืองทวารวดีไว้ได้ในราว พ.ศ. ๑๘๐๕ แล้วพระเจ้าปรีชาหรือยบา แห่งอาณาจักรทวารวดีก็ทรงหลบหนีออกจากเมืองเขลางค์หรือลำปางแล้วเสด็จเดินทางต่อลงมายังเมืองพิษณุโลก และหลังจากนั้นก็หายสาบสูญไปไม่ได้ข่าวคราวอีกเลย ศาสตราจารย์บวสเชอลิเย่ย์คิดว่าพระองค์หรือผู้ที่สืบต่อลงมาอาจเดินทางต่อลงมายังเขตจังหวัดสุพรรณบุรี จึงทำให้ศิลปะทวารวดีตอนปลายมีอิทธิพลแก่ศิลปะอุททองยุคที่ ๑ เรื่องหลักฐานจากเอกสารเหล่านี้แม้ว่าจะเป็นแต่เพียงการคาดคะเนของศาสตราจารย์บวสเชอลิเย่ย์ก็จริง แต่หลักฐานจากทางด้านศิลปะก็อยู่ดังที่กล่าวมาแล้ว ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าการที่พระพุทธรูปสมัยทวารวดีทรงเครื่องในพิพิธภัณฑสถานเมืองโบราณซึ่งข้าพเจ้าจัดว่าเป็นศิลปะสมัยทวารวดีตอนปลายและได้มาค้นพบที่อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรีนี้ ไม่ใช่สิ่งแปลกประหลาดอันใด

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานอีกประการหนึ่งที่ทำให้น่าเชื่อว่าพระพุทธรูปทรงเครื่องสมัยทวารวดีตอนปลายในศิลปะสมัยทวารวดีตอนปลายด้วย คือด้านหลังพระพุทธรูปมีจารึกปรากฏอยู่ (รูปที่ ๑) ข้าพเจ้าได้แกะลายรูปและทำกระดาษคัลลอกจารึก (rubbing) ของจารึกเหล่านั้นส่งให้ศาสตราจารย์ ฉ่ำ ทองคำวรรณ ก่อนที่ท่านจะถึงแก่กรรมลงพิจารณาอ่านดู ศาสตราจารย์ ฉ่ำ ได้แจ้งให้

ข้าพเจ้าทราบว่าตัวหนังสือสลบเลือนมากไม่สามารถจะอ่านได้ แต่จารึกนั้นใช้ตัวอักษรขอมและเป็นภาษาบาลี ตัวอักษรอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ ได้กล่าวมาแล้วว่าจารึกในสมัยทวารวดีตอนปลายนั้นใช้ภาษาบาลีและภาษามอญ ด้วยเหตุนี้จึงน่าจะยืนยันว่าพระพุทธรูปองค์นี้หลงอยู่ในสมัยทวารวดีตอนปลาย เพราะถ้าสร้างขึ้นในศิลปะศรีวิชัยแล้ว ก็คงจะสร้างขึ้นในพุทธศาสนาลัทธิมหายานและใช้ภาษาสันสกฤตเป็นแน่ ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงขอสรุปอีกครั้งหนึ่งว่า พระพุทธรูปทรงเครื่องสมัยทวารวดีในพิพิธภัณฑสถานเมืองโบราณองค์นี้ (รูปที่ ๑ และ ๑) หลงอยู่ในศิลปะสมัยทวารวดีตอนปลาย และคงมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

A bronze crowned Buddha image in the Ancient City Museum

M.C. Subhadradis
Diskul

รูปที่ ๗ จารึกด้านหลังรูปที่ ๑ เป็นภาษาบาลีใช้ตัวอักษรขอม

Fig. 7 Inscription in Pali using Khmer characters on
 วัตถุประสงคการเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น the back of fig. 1
 For Educational Purpose Only

An interesting bronze standing crowned Buddha image 87 cm. high belongs to the Ancient City Museum collection (fig.1). The image wears a crown and a pair of ear-rings that denote the Pala influence from north-eastern India (8th-11th century A.D.) but the necklace shows the type of the Khmer Angkor Wat (first half of the 12th century) and Bayon (late 12th-early 13th century) styles. The lower part of the monastic dress again points to the Indian Pala influence. The right hand of the Buddha performs the attitude of dispelling fear whereas the left one that of giving blessing. This mixed *mudra* might have derived from the Chinese prototype.

According to the author, the Indian Pala influence on this image probably came to northern Thailand via Pagan in Burma and this image was presumably cast at the same time with other five bronze *repousse'* Buddhist votive tablets which were found at Wiang Ta Kan in the province of Chiangmai, northern Thailand (fig.2). They all presumably belong to the late Haripunjaya art of northern Thailand and their date could probably be attributed to about the 13th-14th century A.D. It is reported that this bronze image in the Ancient City Museum was discovered at Amphoe Samchuk in the province of Supanburi, western Thailand. This is not surprising if one would take into account the article entitled "Réflexions sur l' Ecole d' U Thong et l' art de Haripunjaya" of Professor Jean Boisselier, printed in a book called Art and Archaeology in Thailand published by the Thai Fine Arts Department in 1974. In that article the French scholar points out the similarity between a group of Buddha images found in Supanburi (figs. 3-5) with terracotta and stucco Buddha images at Wat Chamdevi or Wat Kukul, Lampun (fig.6) especially on the bare conical cranial protuberance and concludes that there was a connection between the late Haripunjaya art in Lampun and the early U-tong school at Supanburi. Another evidence that might support the theory that this bronze Buddha image in the Ancient City Museum belongs to the late Haripunjaya art about the 13th-14th century A.D. is an inscription on the back (fig.7) which according to the late Professor Cham Tongkhamwan, a Thai epigraphist, is in Pali and uses Khmer characters which can be attributed to the same period above-mentioned.